

OBSAH

Úvod	17
I. SOCIÁLNA PSYCHOLÓGIA AKO VEDA	19
1. Základné prezentačné prvky (T. Kollárik)	19
1.1 Znamky sociálnosti človeka	19
1.2 Sociálny systém a jeho štruktúra	21
1.3 Predmet sociálnej psychológie	23
1.4 Sociálna psychológia v systéme vied	26
Podstatné pojmy a myšlienky	27
2. Cesty a medziny rozvoja sociálnej psychológie (T. Kollárik)	28
2.1 Spontánne využívanie sociálnopsychologických poznatkov	28
2.2 Filozofické hľadanie prameňov sociálneho správania	29
2.3 Pramene sociálnej psychológie	30
2.4 Psychológia národov	31
2.5 Psychológia davu	32
2.6 Formovanie sociálnej psychológie ako vedy	34
2.7 Rozvoj sociálnej psychológie ako samostatnej vedy – prevaha americkej psychológie	37
2.8 Sociálna psychológia po 2. svetovej vojne – nástup Európy	46
2.9 Špecifické znamky súčasnej sociálnej psychológie	48
2.10 Vízia smerovania sociálnej psychológie v budúcnosti	50
Podstatné pojmy a myšlienky	52
3. Metodológia sociálnopsychologického výskumu (A. Ritomský)	53
3.1 Úvod	53
3.2 Prípravná fáza výskumu	55
3.2.1 Proces tvorby projektu	55
3.2.2 Projekt sociálnopsychologického výskumu	61
3.3 Realizačná fáza výskumu	63
3.3.1 Proces realizácie sociálnopsychologického výskumu	63
3.3.2 Prezentácia výsledkov výskumu	67

3.4 Etika sociálnopsychologického výskumu	70
Podstatné pojmy a myšlienky	71
II. EVOLUČNÉ ASPEKTY SOCIÁLNOTI	73
1. Princípy evolúcie sociálneho správania (P. Sýkora)	73
1.1 Úvod	73
1.2 Altruizmus ako kľúč k pochopeniu sociálneho správania	75
1.2.1 Omyl skupinového výberu	76
1.2.2 Teória príbuzenského výberu (sebecký gén)	77
1.2.3 Eusociálne spoločenstvo cicavcov.	78
1.2.4 Korene nepotizmu	79
1.2.5 Konflikt medzi rodičmi a deťmi	80
1.2.6 Evolučná pravda o Popoluške	82
1.3 Teória recipročného altruizmu	83
1.3.1 Recipročné delenie potravy pri Upíroch červených	84
1.3.2 Šimpanzia politika	85
1.3.3 Recipročný altruizmus v primitívnych spoločenstvách (lovcov a zberačov a hortikultúr)	86
1.3.4 Recipročný altruizmus v zákopoch Prvej svetovej vojny	86
1.4 Záver: Modulárna myseľ	87
Podstatné pojmy a myšlienky	88
2. Sociálne správanie a sociálne vzťahy zvierat (M. Czako)	88
2.1 Vymedzenie problému	88
2.2 Formy spolčovania a druhy sociálnych skupín zvierat	90
2.3 Sociálne prejavy a sociálne vzťahy zvierat	93
2.3.1 Základné formy sociálneho správania	94
2.3.2 Formy sociálnych vzťahov	96
2.4 Sociálna skupina a jej životný priestor	98
2.5 Komunikácia v živočíšnej ríši ako podmienka sociálneho spolužitia	100
Podstatné pojmy a myšlienky	103
III. SPOLOČNOSŤ AKO SOCIÁLNY SYSTÉM	104
1. Základné sociálnoekonomické charakteristiky (L. Kabát)	104
1.1 Úvod	104
1.2 Úspechy a protirečenia procesu globalizácie – problém merania a hodnotenia	106
1.3 Veľké rozdiely v tvorbe hrubého domáceho produktu na obyvateľa pretrvávajú ...	107
1.4 Dôchodková diferenciácia vo vnútri krajín	108
1.5 Životná úroveň a kvalita života – dosiahnuté výsledky a ich komparácia	109

1.6 Potraviny pre všetkých	112
1.7 Rozpory pretrvávajú – lokálne záujmy vyhrávajú	114
1.8 Obyvateľstvo sveta na prahu a v polovici 21. storočia	114
1.9 Základné atribúty demografického vývoja sveta v prvej polovici 21. storočia	120
1.10 Záver	122
Podstatné pojmy a myšlienky	123
2. Štruktúra spoločnosti – vznik a dynamika (P. Obdržálek)	123
2.1 Štruktúra spoločnosti	124
2.2 Prvé vedecké vysvetlenia	124
2.3 Sociálne inštitúcie, normy a kultúra	126
2.4 Sociálne inštitúcie a kultúra vo vzťahu k ekonomike a politike	127
2.5 Sociálne pozície a sociálne roly – akceptácia a konflikt v sociálnych vzťahoch	128
2.6 Sociálna moc a autorita	130
2.7 Autorita a vodcovstvo	132
2.8 Davové správanie	134
Podstatné pojmy a myšlienky	135
3. Sociálne prostredie ako významná súčasť životného prostredia (B. Mésarošová) ...	137
3.1 Vymedzenie pojmu životné prostredie, náčrt jeho dimenzií a modalít	137
3.1.1 História a vymedzenie pojmu životné prostredie	137
3.1.2 Modality a komponenty životného prostredia	139
3.1.3 Sociálne prostredie	139
3.1.4 Metodologické prístupy ku skúmaniu osoby v prostredí	141
3.2 Pohľad na prostredie z aspektu sociálno-kontextuálnych koncepcií	142
3.2.1 Koncepcia životného priestoru Kurta Lewina	143
3.2.2 Rámce správania ako ľudské ekosystémy	144
3.2.3 Bronfenbrennerova ekologická perspektíva	145
3.3 Environmentálna psychológia – nový pohľad na sociálny kontext	147
3.3.1 Pohľad na prostredie ako miesto	147
3.3.2 Najnovšie trendy v rozvoji environmentu	148
Podstatné pojmy a myšlienky	149
IV. SOCIÁLNE DETERMINAČNÉ VPLYVY	152
1. Spoločenská a kultúrna podmienenosť človeka (B. Mésarošová)	152
1.1 Základné východiská	152
1.2 Biodromálne utváranie psychiky	155
1.3 Predstavy o vzťahu individuálno-psychického a spoločensko-kultúrneho	157
1.3.1 Spoločensko-kultúrny pôvod ľudskej psychiky z hľadiska kultúrohistorickej koncepcie L. S. Vygotského	158
1.3.2 Prechod od interpsychického k intrapsychickému	159

1.3.3	Vplyv psychologických nástrojov kultúry na procesy myslenia	159
1.3.4	Význam ako výraz jednoty procesu a obsahu pri sprostredkovaní vzťahov ...	160
1.3.5	Koncepcia vývinovej niky	161
1.4	Socializačná perspektíva	161
1.4.1	Vymedzenie socializačného procesu	161
1.4.2	Regulátory socializácie	162
1.4.3	Utváranie sociálnej štruktúry	163
1.4.4	Aktuálny pohľad na socializáciu, vývin osobnosti a vplyvy prostredia	164
1.5	Kultúrna podmienenosť ľudskej osobnosti	164
1.5.1	Vymedzenie pojmu kultúra	164
1.5.2	Enkultúracia a akultúracia	165
	Podstatné pojmy a myšlienky	166
2.	Socializácia (E. Sollárová)	168
2.1	Základné pojmy socializácie	168
2.1.1	Typy socializácie	169
2.2	Sociálne učenie	170
2.2.1	Formy sociálneho učenia	170
2.2.2	Teória sociálneho učenia	171
2.3	Osobnosť a socializácia	173
2.3.1	Vlastné ja	173
2.3.2	Sociálne vlastné ja	173
2.3.3	Symbolický interakcionizmus	175
2.3.4	Zrkadlové vlastné ja	175
2.4	Teória skupinovej socializácie	176
	Podstatné pojmy a myšlienky	179
V.	ČLOVEK V SOCIÁLNO M SYSTÉME	181
1.	Sociálne vzťahy a osobnosť (I. Ruisel)	181
1.1	Človek a jeho sociálne správanie	181
1.2	Človek a vnútorné podnety	182
1.3	Človek a sociálne vzťahy	182
1.3.1	Jednoduché interakcie	182
1.3.2	Výberové interakcie	183
1.3.3	Technika ingraciácie	183
1.3.4	Subjektívne aspekty ingraciácie	185
1.3.5	Teórie atribúcií	186
1.3.6	Pôsobenie vonkajších pozorovateľov	187
1.3.7	Hodnotenie postojov	189
1.3.8	Spracovanie informácií	192
1.3.9	Kognitívne a intelektové štýly	194

1.3.10 Sociálne vzťahy a osobnostné premenné	196
1.3.11 Sociálne vzťahy a typy osobnosti	198
Podstatné pojmy a myšlienky	199
2. Sociálna inteligencia a kompetencia (I. Ruisel)	200
2.1 Inteligencia v každodennom živote	200
2.2 Sociálna inteligencia	201
2.2.1 Dvojfaktorová teória sociálnej inteligencie	201
2.2.2 Participácia ako kritérium sociálnej inteligencie	202
2.2.3 Sociálna inteligencia v poznávacích koncepciách	202
2.2.4 Sociálna inteligencia a empatia	203
2.2.5 Sociálna inteligencia ako zložitá dimenzia	203
2.2.6 Triarchická koncepcia R. J. Sternberga	204
2.2.7 Mnohonásobná inteligencia H. Gardnera	205
2.2.8 Sociálne kompetencie podľa R. E. Riggia	206
2.2.9 Sociálna inteligencia v pracovnom procese	207
2.2.10 Inteligencia v rôznych kultúrach	208
2.3 Praktická inteligencia	209
2.3.1 Vylučovacie definície	209
2.3.2 Praktické know-how	210
2.3.3 Skryté poznatky	211
2.3.4 Prototypy praktickej inteligencie	212
2.3.5 Empirické aspekty praktickej inteligencie	212
2.4 Emočná inteligencia	213
2.5 Machiavellistická inteligencia	214
2.6 Morálna inteligencia	216
Podstatné pojmy a myšlienky	217
3. Rodovo diferencovaný pohľad na človeka/spoločnosť <i>(E. Farkašová, Z. Kiczková, M. Szapuová)</i>	217
3.1 Rozlíšenie pohlavia a rodu	217
3.2 Rodová dimenzia socializácie	221
3.3 Rodová socializácia v rodine a v škole	224
3.4 Rodové stereotypy: ich štruktúra a fungovanie	225
3.5 Utváranie rodových stereotypov	227
Podstatné pojmy a myšlienky	228
VI. INDIVIDUÁLNE A SOCIÁLNE POZNÁVANIE	230
1. Myseľ, myslenie a kognícia (E. Gál)	230
1.1 Úvod	230
1.2 Myslenie a vedomie	232

1.2.1 Umelá inteligencia a prirodzené myslenie	236
1.2.2 Čínska izba	236
1.2.3 Situované interakcie	238
1.2.4 Modularita mysle	239
1.3 Reflexivita	240
1.3.1 Intuitívna psychológia	241
1.3.2 Autizmus	243
1.3.3 Zrkadliace neuróny	244
1.4 Záver	245
Podstatné pojmy a myšlienky	245
2. Sociálne poznávanie (Z. Ruiselová)	246
2.1 Pohľad do histórie	246
2.2 ...a súčasnosť	247
2.3 Elementy sociálneho poznávania	248
2.3.1 Atribúcie	248
2.3.2 Prežívanie osobnej kontroly	252
2.3.3 Sociálne schémy	254
2.4 Procesy v sociálnej kognícii	256
2.5 Nová alternatíva výskumu sociálneho poznávania?	257
Podstatné pojmy a myšlienky	258
VII. SOCIÁLNE POSTOJE	259
1. Podstata a vytváranie postojov (P. Obdržálek)	259
1.1 Postoj – kľúčový pojem sociálnej psychológie	259
1.1.1 Prečo nás zaujímajú postoje?	260
1.1.2 Čo je a čo nie je postoj?	261
1.1.3 Príbuzné pojmy	261
1.1.4 Definovanie pojmu „postoj“	262
1.1.5 Štruktúra postoja	264
1.1.6 Na čo slúžia postoje?	264
1.2 Meranie postojov	265
1.2.1 Postojové škály	265
1.2.2 Alternatívne spôsoby merania	268
1.3 Historické prístupy k skúmaniu postojov	271
1.3.1 Triedenie teórií vo výskume postojov	271
1.3.2 Prvopočiatky výskumu postojov	272
1.3.3 Neobehaviorizmus a teórie učenia	272
1.3.4 Teórie kognitívnej konzistencie	273
Podstatné pojmy a myšlienky	276

2. Vzťah postojov a správania a zmeny postojov (P. Obdržálek)	277
2.1 Kam dospelo štúdium vzťahu postojov a správania?	277
2.2 Prehĺbenie analýzy antecedentov postoja	281
2.3 Faktory ovplyvňujúce silu postojov a ich odolnosť proti zmene	282
2.4 Aktuálne prístupy k vysvetleniu zmeny postojov	284
2.4.1 Prístupy zdôrazňujúce podmieňovanie a modelovanie	284
2.4.2 Prístupy založené na „učení sa správe“ („Message-learning“, resp. komunikačné schémy)	284
2.4.3 Prístupy zamerané na hodnotiace úsudky	285
2.4.4 Motivačné prístupy	285
2.4.5 Kombinatorické prístupy	286
2.4.6 Atribučné prístupy a sebaipersuázia	287
2.4.7 Prístupy duálneho spracovania (dualprocessing) informácií	289
Podstatné pojmy a myšlienky	291
VIII. SOCIÁLNA PERCEPCIA	292
1. Percepcia v procese medziludskej interakcie (K. Hennelová)	292
1.1 Úvod	292
1.2 Miesto percepcie v procese interakcie	293
1.3 Vymedzenie sociálnej percepcie	293
1.4 Teórie percepcie	295
1.4.1 Teória kognitívnej disonancie a teória atribúcie	295
1.4.2 Intuícia a inferencia	296
1.4.3 Asociativizmus a konštruktivizmus	297
1.5 Formy sociálnej percepcie	298
1.6 Percepcia iných osôb	298
1.6.1 Zdroje informácií v percepcii	298
1.6.2 Interpretácia a spracovanie informácií	301
1.6.3 Presnosť a chyby v sociálnej percepcii	303
Podstatné pojmy a myšlienky	305
2. Percepcia vzorov a modelov (J. Grác)	307
2.1 Základné pojmy	307
2.2 Psychické osobitosti percepcie vzorov	310
2.2.1 Recipient ako neodpodobňovateľ	310
2.2.2 Percipient ako odpodobňovateľ	312
2.2.3 Percipient ako nenapodobňovateľ	314
2.2.4 Percipient ako napodobňovateľ	317
Podstatné pojmy a myšlienky	320

IX. KOMUNIKÁCIA	321
1. Základy a štruktúra sociálnej komunikácie (E. Gajdošová)	321
1.1 Úvod	321
1.2 Základné charakteristiky sociálnej komunikácie	322
1.3 Súvislosť sociálnej komunikácie s interpersonálnymi a skupinovými vzťahmi	326
1.3.1 Intrapersonálna komunikácia	326
1.3.2 Interpersonálna komunikácia	327
1.3.3 Komunikácia vo vnútri skupín	328
1.3.4 Verejná komunikácia	329
Podstatné pojmy a myšlienky	330
2. Druhy komunikácie medzi ľuďmi a skupinami ľudí (E. Gajdošová)	333
2.1 Úvod	333
2.2 Verbálna komunikácia	334
2.3 Paralingvistické aspekty reči	335
2.4 Neverbálna komunikácia	336
2.4.1 Signály tela	336
2.4.2 Mimické a zrakové signály	337
2.4.3 Priestorová a teritoriálna komunikácia	339
2.4.4 Komunikácia predmetmi	340
2.4.5 Komunikácia dotykom	340
2.4.6 Dimenzie času v komunikácii	340
2.5 Komunikácia činom	340
2.6 Pedagogická komunikácia ako zvláštny druh sociálnej komunikácie	341
2.7 Niektoré možnosti rozvíjania sociálnej komunikácie	344
2.8 Záver	347
Podstatné pojmy a myšlienky	348
3. Persuázia ako komunikačný proces (J. Grác)	348
3.1 Úvod	348
3.2 Princípy a znaky persuázie	350
3.2.1 Dobrovoľnosť	350
3.2.2 Zainteresovanosť	351
3.2.3 Zúčastnenosť	352
3.2.4 Uistenosť	355
3.2.5 Zdôvodnenosť	357
Podstatné pojmy a myšlienky	361

X. SOCIÁLNA MOTIVÁCIA	362
1. Motivácia k úspešnému výkonu, sociálnej moci a afilácii (L. Páleník)	362
1.1 Motivácia všeobecne	362
1.2 Sociálna motivácia -- podstata, zdroje a mechanizmy	365
1.2.1 Systém self	365
1.2.2 Atribučné procesy	368
1.2.3 Sociálne porovnávanie	368
1.2.4 Sociálne učenie	370
1.2.5 Osobný vplyv	371
1.3 Motivácia k úspešnému výkonu	374
1.4 Motivácia k sociálnej moci	381
1.5 Motivácia k afilácii	383
Podstatné pojmy a myšlienky	384
2. Druhy sociálneho správania (L. Páleník)	384
2.1 Správanie pod vplyvom sociálneho prostredia	385
2.2 Prosociálne správanie	387
2.2.1 Kooperatívne správanie	393
2.3 Antisociálne správanie	397
2.3.1 Agresívne správanie	398
Podstatné pojmy a myšlienky	402
3. Riešenie a zvládanie situácií psychickej záťaže (M. Bratská)	403
3.1 Sociálnopsychologické aspekty záťažových situácií	403
3.2 Typy situácií psychickej záťaže	405
3.3 Dôsledky situácií psychickej záťaže	409
3.3.1 Zmeny v psychike pri záťaži	409
3.3.2 Stupne psychickej záťaže	412
3.3.3 Tolerancia, odolnosť proti záťaži	413
3.4 Spôsoby riešenia a zvládania situácií záťažových situácií	414
3.5 Zdroje riešenia a zvládania situácií psychickej záťaže	418
3.5.1 Vnútorne zdroje zvládania	419
3.5.2 Vonkajšie zdroje zvládania	419
3.5.3 Situačné charakteristiky ako zdroje riešenia a zvládania	419
Podstatné pojmy a myšlienky	420
XI. MALÉ SKUPINY	423
1. Základné charakteristiky, výkon a rozhodovanie v skupine (J. Halamová)	423
1.1 Zadefinovanie základných pojmov	423

1.2 Klasifikácia skupín	424
1.3 Kompozícia skupiny	424
1.4 Štruktúra skupiny	424
1.5 Vývin skupiny	425
1.6 Skupinová dynamika	426
1.7 Kohéznosť skupiny – súdržnosť skupiny	426
1.8 Komunikácia v skupine	427
1.9 Skupinová socializácia	427
1.10 Výkon skupiny	428
1.10.1 Sociálna facilitácia	428
1.10.2 Sociálne zaháňanie	430
1.11 Rozhodovanie v skupine	432
1.11.1 Skupinová polarizácia	432
1.11.2 Skupinové myslenie – groupthink	434
Podstatné pojmy a myšlienky	435
2. Koordinácia, sociálny vplyv a vodcovstvo v skupine (J. Halamová)	436
2.1 Koordinácia skupiny	436
2.1.1 Sociálna dilema	436
2.1.2 Konflikt	437
2.2 Sociálny vplyv	440
2.2.1 Vplyv majority	442
2.2.2 Vplyv minority	443
2.3 Vodcovstvo	444
2.3.1 Teórie vynorenia sa vodcu v skupine	445
2.3.2 Teórie efektivity vodcovstva	446
Podstatné pojmy a myšlienky	449
XII. VEĽKÉ SKUPINY – MASOVÉ (HROMADNÉ) PROCESY	451
1. Veľké skupiny a hromadné správanie (P. Halama)	451
1.1 Kultúrne spoločenstvá	452
1.2 Etnické skupiny	453
1.3 Náboženské skupiny	454
1.4 Kolektívne hnutia	456
1.5 Psychológia davu	457
1.5.1 Hromadné správanie a typy davov	457
1.5.2 Teórie vysvetľujúce hromadné správanie	459
1.5.3 Problematika stiesnenosti	462
Podstatné pojmy a myšlienky	463

2. Verejná mienka (E. Hradiská)	464
2.1 Charakteristika verejnej mienky	464
2.2 Pojmy dav, verejnosť, masa, publikum	465
2.3 Účinky médií na vytváranie verejnej mienky	467
2.4 Verejná mienka a postoje	468
2.5 Verejná mienka, fáma a stereotypy	469
2.5.1 Fáma	469
2.5.2 Stereotypy	471
2.6 Výskum verejnej mienky	471
2.6.1 Kvantitatívny a kvalitatívny výskum verejnej mienky	473
2.6.2 Etapy výskumu verejnej mienky	474
2.6.3 Základné metódy kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu verejnej mienky	475
2.7 Špecifické druhy výskumu verejnej mienky	477
2.7.1 Volebné prieskumy	477
2.7.2 Informovanie o výskumoch verejnej mienky v médiách	479
Podstatné pojmy a myšlienky	479
3. Vplyv médií (E. Hradiská)	481
3.1 Význam a funkcia médií	481
3.2 Funkcia interpersonálnej komunikácie v pôsobení médií na postoje publika	483
3.3 Charakteristika mediálneho zdroja v pôsobení na postoje publika	484
3.3.1 Tlač	484
3.3.2 Rozhlas	485
3.3.3 Televízia	486
3.3.4 Synergia médií	486
3.4 Význam obsahu a formy mediálnych výpovedí vo vzťahu k formovaniu postojov ..	487
3.4.1 Obsah mediálnych výpovedí	487
3.4.2 Forma mediálnych výpovedí	488
3.5 Charakteristika publika v kontexte pôsobenia médií na jeho postoje	489
3.5.1 Postoj príjemcov k médiám a ich obsahom	490
3.6 Účinky médií vo vzťahu k vytváraniu, formovaniu a zmene postojov	491
3.7 Mediálne postupy ovplyvňovania postojov	492
3.7.1 Podávanie nových informácií	492
3.7.2 Nastolovanie tém	493
3.7.3 Sprostredkujúce podmienky účinnosti médií na postoje	494
Podstatné pojmy a myšlienky	495
Použitá literatúra	497
Menný register	531
Vecný register	539